

Európán kívüli földrészek földrajza

Földrajz kedvelők részére

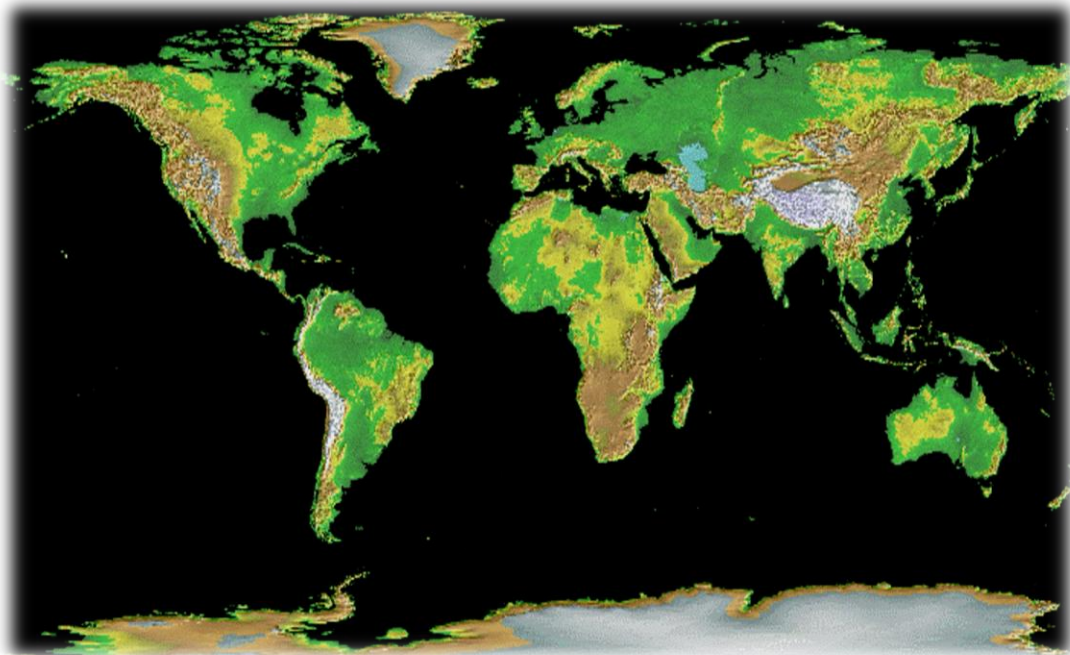
Tartalom

1. ÁZSIA TERMÉSZETFÖLDRAJZI KÉPE	2
2. KÍNA	7
3. JAPÁN	10
4. INDIA	12
5. DÉLKELET – ÁZSIA ORSZÁGAI.....	16
6. NYUGAT-ÁZSIA	18
7. AFRIKA ÁLTALÁNOS FÖLDRAJZI KÉPE	20
8. AMERIKA ÁLTALÁNOS FÖLDRAJZI KÉPE	27
9. AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK	34
NAPJAINK GLOBÁLIS PROBLÉMÁI.....	38

NARGANG

2014. március 5.

Szerző: kig

Európán kívüli földrészek földrajza

Földrajz kedvelők részére

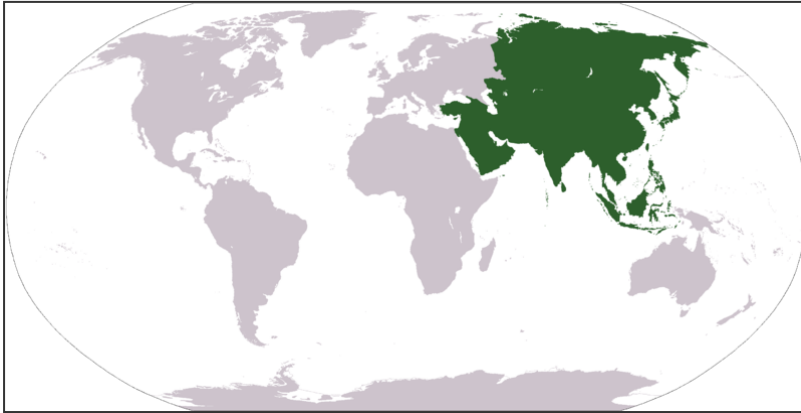
1. Ázsia természetföldrajzi képe

Általános adatok:

- **Területe 44,4 millió km².** Ez a Föld teljes területének 8,7%-át teszi ki a szárazföldeknek pedig a 29,8%-át.
- Ázsia átnyúlik a déli féltekére is, kiterjedése **észak-déli irányban 11 000 km;**
- **Kelet-nyugati irányban 9000 km.**
- Európával együtt alkotja **Euráziát**, amelynek Ázsia a négyötöd részét teszi ki.
- **Lakosság: kb. 3,954 milliárd**
A humán populáció mintegy 60%-a itt él.
- **Ázsia átlagos népsűrűsége 79 fő/km².** Ázsia a legsűrűbben lakott világrész.

Helyzete:

Az É-i, D-i és K-i félgömb kontinense.

Határai:

- **északon:** a Jeges-tenger,
- **keleten:** a Csendes-óceán és melléktengerei,
- **délkeleten:** Ausztrália és Óceánia,
- **délen:** az Indiai-óceán,
- **délnyugaton:** a Vörös-tenger, a Szuezi-csatorna és a Földközi-tenger,
- **nyugaton:** a Fekete-tenger, a Kaukázus, a Kaszpi-tenger, az Urál folyó, és az Urál-hegység határolja.

Partvonala: erősen tagolt

Déli részét nagy **félszigetek** alkotják:

- Kis-Ázsia,
- Arab-félsziget,
- Hindusztáni-félsziget,
- Indokínai-félsziget,
- Maláj-félsziget,
- Kamcsatka-félsziget,
- Koreai-félsziget,

A legjelentősebb ázsiai **szigetek** és **szigetcsoportok** a következők:

- Szahalín,
- Kuril- szigetek,
- Japán-szigetek,
- Fülöp-szigetek,
- Nagy Szunda- szigetek,
- Kis-Szunda- szigetek.

Jelentős **öblök:**

- Ádeni öböl,
- Perzsa-öböl,
- Ománi öböl,
- Bengáli- öböl,

Felszíne, tájai:

1. Ósföldek:

- Közép- szibériai-fennsík
- Dél-kínai- hegyvidék
- Arab-tábla
- Dekkán-fennsík

2. Röghegységek:

- Urál, Tien-san

3. Lánchegységek:

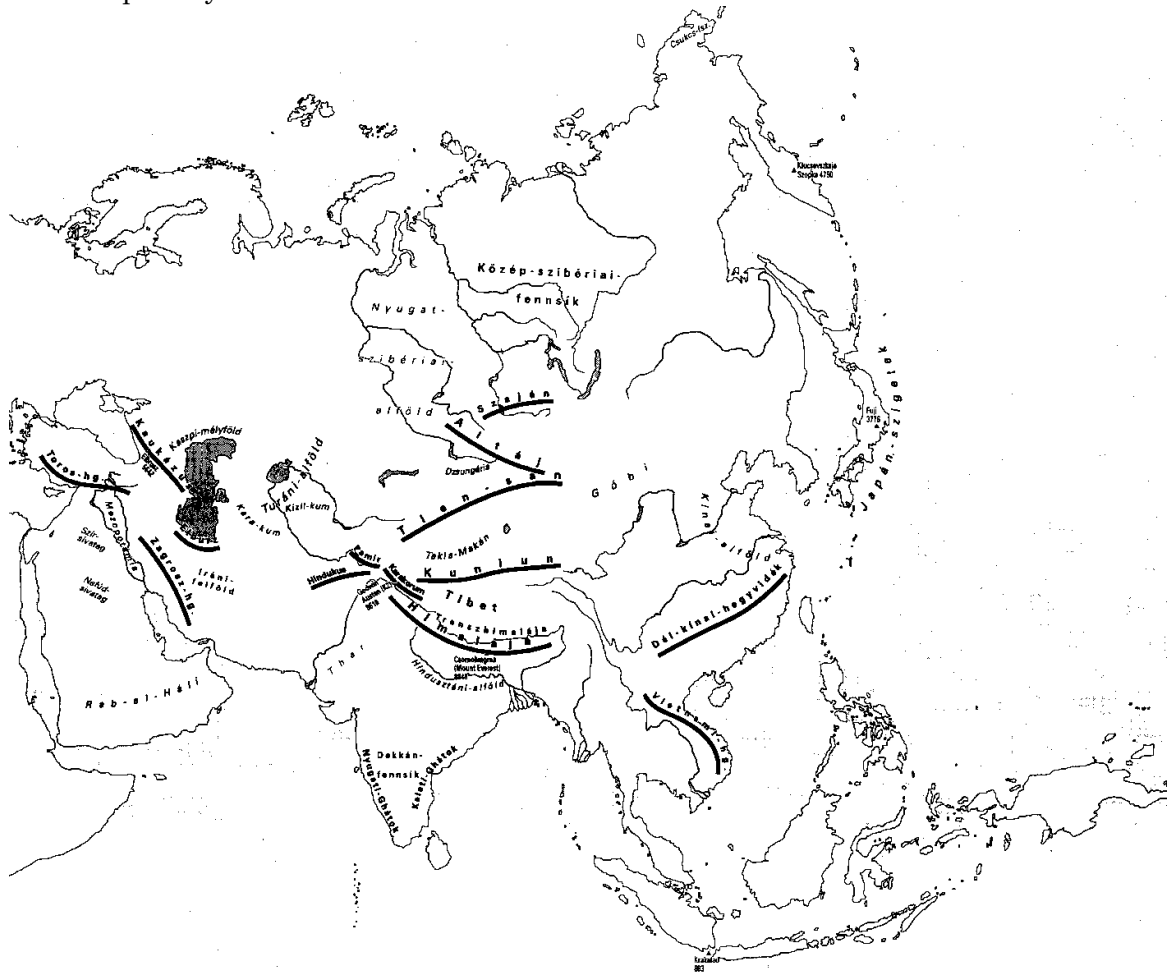
- Pacifikus-hegységrendszer – Ázsia keleti részén.

- Eurázsiai-hegységrendszer:
 - Iráni-felföld
 - Pamír
 - Kunlun
 - Tibet
 - Hindukus
 - Himalája

4. Alföldek:

- Nyugat-szibériai-alföld
- Hindusztáni-alföld
- Kínai-alföld
- Mezopotámia
- Turáni-alföld
- Kaszpi-mélyföld

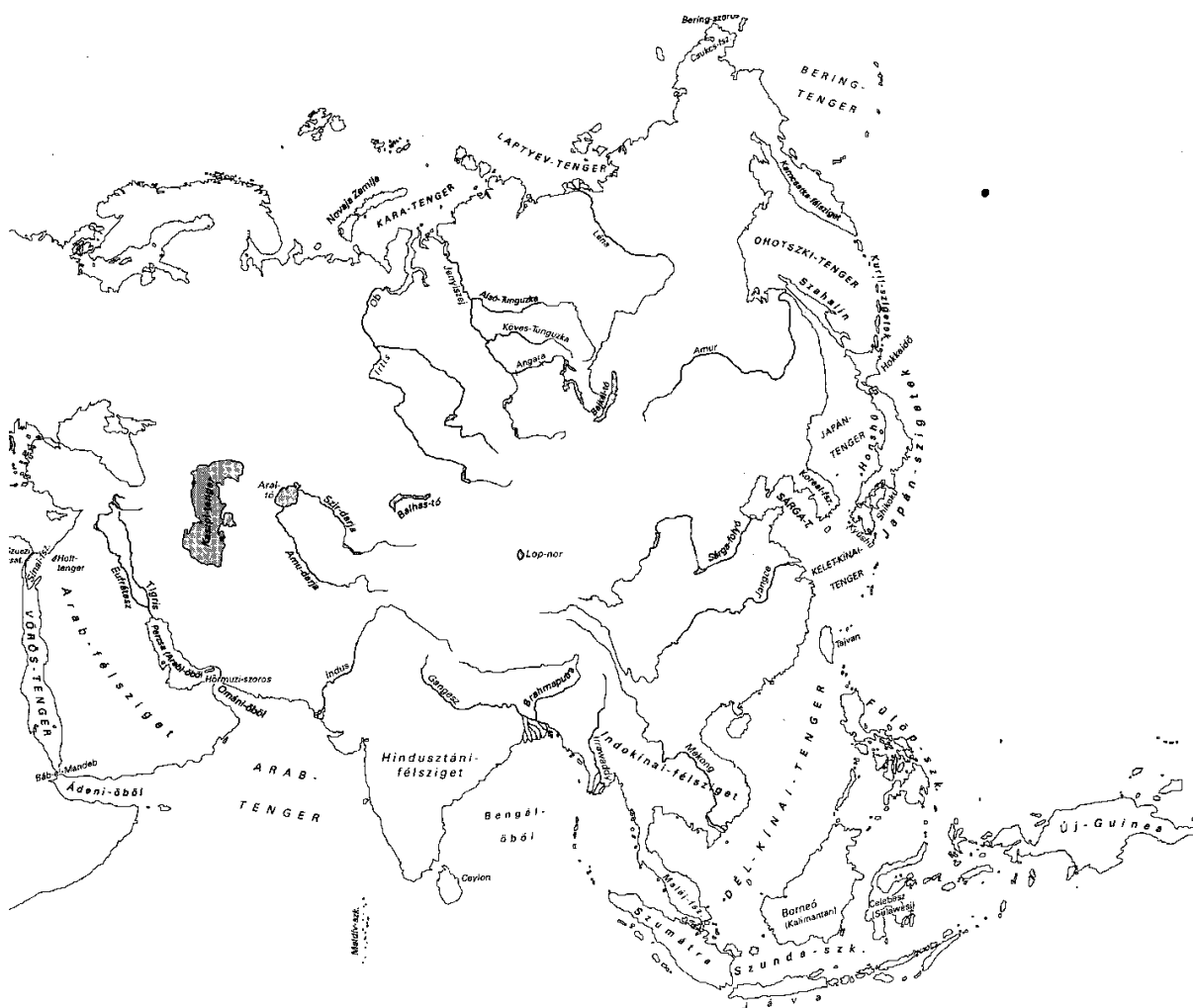

Éghajlata:

- **Állandóan fagyos és tundra** – Jeges-tenger szigetein.
- **Tajga** – Jeges-tenger part menti sávja. (kelet felé szélesedik)
- **Kontinentális** – a tajgától délre
- **Mérsékelt övezeti sivatagi** – az óceánoktól távol eső, belső, hegységekkel körülzárt medencékben. (Góbi)
- **Monszun** – keleti partvidék
 - trópusi
 - szubtrópusi
 - mérsékelt övezeti
- **Sivatagi éghajlat** – Ráktérítő mentén: Arab-fsz., Thar-sivatag
- **Egyenlítői** – szigetvilág
- **Hegyvidéki**

Vízrajz:

- Ob
- Jenyiszej
- Léna
- Indus
- Tigris
- Eufrátesz
- Sárga-folyó
- Jangce
- Kaszpi-tenger
- Bajkál-tó
- Aral-tó
- Lop-nor
- Vörös-folyó (Vietnam)
- Mekong
- Gangesz

2. Kína

Természetföldrajz

Természetföldrajzi szempontból Kína két nagy egységre osztható:

1. Nyugat-Kína: magasabb, szárazabb, itt jóval kisebb a népsűrűség.

- **Tien-san és Kun-lun-hegység:** a Gondwana részét képező Dekkán ütközésének hatására kiemelkedett, megfiatalított láncos röghegységek.
- **Tibeti-fennsík:** hatalmas kiterjedésű (2,5 millió km²), 5000 méter átlagmagasságú terület, amely egykor a Gondwana része volt, majd Euráziával ütközve kiemelkedett.
- **Himalája:** A Dekkán és az Eurázsiai szárazföldi kőzetlemezek ütközésével kiemelkedett hatalmas lánchegység, amelynek kristályos magját a Thetis üledékeiből képződött mészkő borítja.
- **Dzsungária és Tarim-medence:** Hatalmas kiterjedésű, száraz medencék, melyeket főként szárazföldi üledékek töltöttek föl nagy vastagságban, jelenleg sivatagos területek.

2. Kelet-Kína: alacsonyabb, csapadékosabb, a népsűrűség jóval nagyobb.

- **Mandzsú-medence:** A déli részén lösszel borított síkság, fontos mezőgazdasági és ipari körzet.
- **Nagy-Hingan és Kis-Hingan hegységek:** A Variszkuszi-hegységrendszer tagjai, a Kis-Hinganban a jelentős harmadidőszaki vulkanizmus eredményeként lávaplátók alakultak ki.
- **Kínai-alföld:** A Huang-ho (Sárga-folyó) és néhány kisebb folyó által feltöltött negyedidőszaki alföld.
- **Lösztartományok:** Senhszi, Sanhszi és Kanszu, a Kínai-alföldtől nyugatra elhelyezkedő, helyenként hatalmas vastagságú **pleisztocén lösszel borított terület**, amely Földünk legnagyobb összefüggő lösztakarója.
- **Jangce medencéi:** **Szecsuáni-** (Vörös) medence és **Vuhani-medence**, amelyeket egykor tó töltött ki és különböző üledékek találhatók bennük.

- **Dél-Kínai-hegyvidék:** A kisebb ősmasszívumdarabok között variszkuszi és középidei (Jansani) hegységképződések maradványai húzódnak. Nyugati részén hatalmas mészkővidék terül el, amely a Föld legnagyobb összefüggő karsztvidéke. A Jünnan-platón jellegzetes toronykarsztok alakultak ki.

Ipar

1. Bányászat

- **feketeszén:** Mandzsu-medence (Fushun és Fuxin környékén), Észak-Kína
- **vasérc:** Mandzsu-medence, Észak-Kína, Jangce vidéke
- **volfrám, molibdén, mangán, higany, antimon, ón:** elsősorban K- és D-Kínában
- **uránérc:** Jangcétól délre (Hengyang környékén)
- **kőolaj:** Északkelet-Kína (Daqing környékén), Huang-ho torkolatánál
- **földgáz:** Szecsuáni-medence, Cajdam-medence

2. Energiagazdaság

- A villamosáram-termelés jórészt (kb. 70 %-ban) széntüzelésű **hőerőművekben** történik.
- A **víz erőművek** szerepe sem elhanyagolható (kb. 20 %). A legnagyobb víz erőművek a Jangcén és a Huang-hon épültek, de a legjelentősebbek a kis falusi víz erőművek, amelyekből több tízezer működik az ország területén.

3. Feldolgozóipar

- **vaskohászat:** Ansan, Senjang, Sanghaj, Vuhan, Csungking, Peking
- **színesfémkohászat:** Senjang, Sanghaj
- **gépgyártás:** Sanghaj, Senjang, Tiencsin
- **vegyipar:** Nanking, Sanghaj, Senjang, Peking
- **textilipar:** Sanghaj, Tiencsin, Kanton

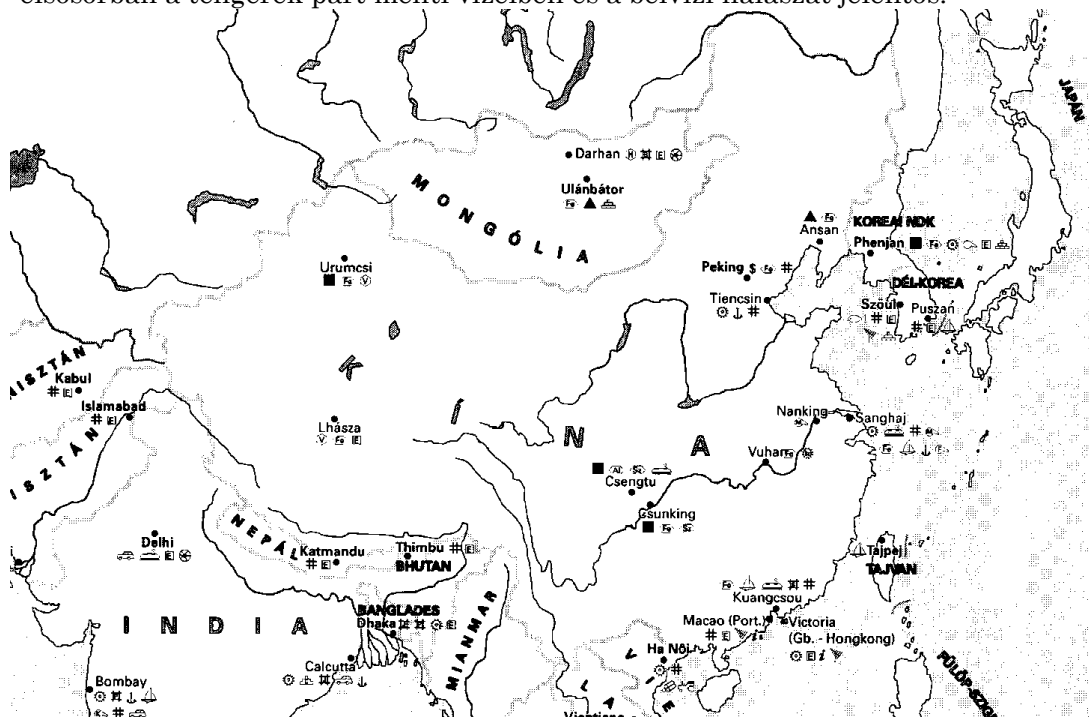
Mezőgazdaság

- **Rizs:** a legfontosabb gabonanövény, a vetésterület 1-én termesztik, elsősorban a Jangce medencében és Dél-Kínában.
- **Búza:** a vetésterület 20 %-án termesztik, a Kínai-alföldön és délebbre a rizs másodvetéseként őszi búzát, az északi területeken tavaszi búzát termelnek.

- Fontos növények még a **kukorica**, **cukorcirok** (kaoliang), **köles**, **burgonya**, **édesburgonya** (batáta), **szója**, **földimogyoró**, **szezám**, **gyapot**, **tea**. A népelelmzésben fontos szerepet töltenek be a **hüvelyesek** és a **zöldségfélék**. A **gyümölcsstermesztésben** az északi területeken az **alma** és a **körte**, míg délen a **citrusfélék** és az **ananasz** játszik fontos szerepet.

Az állattenyésztés ágai:

- a nyugati országrész száraz legelőin a nomád és félnomád pásztorok **juh**ot, **kecskét**, **lovat**, **tevét** és **jakot** tartanak.
- Kelet-Kínában az **istállózó állattenyésztés** jellemző, északon szarvasmarhát, a sűrűn lakott területeken **sertést** és **baromfit** tartanak.
- a **selyemhernyó**-tenyésztésnek több ezer éves hagyománya van Kínában, elsősorban a Jangce vidékén és Dél-Kínában foglalkoznak vele mellékfoglalkozásként.
- a **halászat** fontos szerepet tölt be a lakosság fehérjészsükségletének kielégítésében, elsősorban a tengerek part menti vizeiben és a belvízi halászat jelentős.

3. Japán

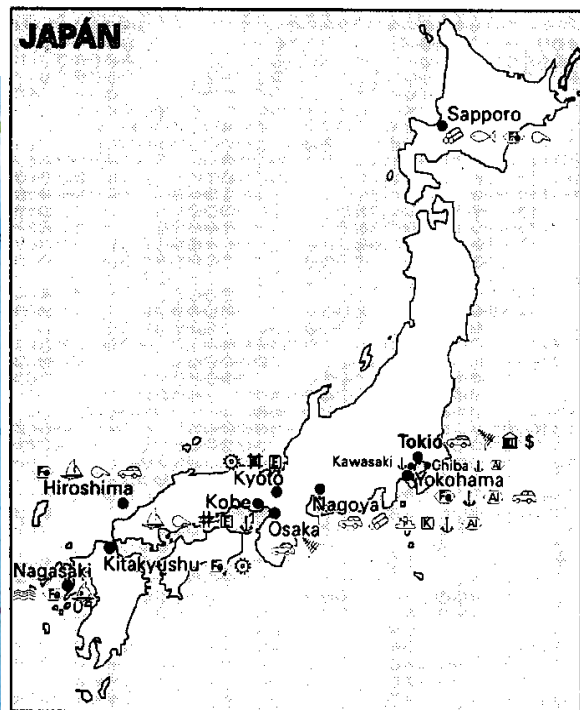
Általános adatok

- Területe 378 ezer km². (62.)
- Lakosság: 127 millió (10.)
- Népsűrűsége: 337 fő/km² (72.)
- Főváros: Tokió

Természetföldrajz

Japán 4 nagy és mintegy 3900 apró szigetből álló, kb. 3000 km hosszan elnyúló szigetívén helyezkedik el. A nagyobb szigetek:

- Honshu (231 ezer km²),
 - Hokkaido (79 ezer km²),
 - Kyushu (42 ezer km²),
 - Shikoku (19 ezer km²).
- A szigetek óceáni kőzetlemezek alábukási vonalában alakultak ki, így **erőteljes vulkáni tevékenység** jellemző és a **földrengések** sem ritkák. Jelenleg kb. 60 működő vulkán található az ország területén, amelyek közül a 3700 méter magas **Fujiyama** a leghíresebb, az ország jelképe.

- Az ország területének 80 %-a hegyvidék, a hegységek a **Pacifikus-hegységrendszer** tagjai és nyugatról kelet felé fiatalodnak. A legnagyobb alföld Honshu sziget középső részén a **Sendai-síkság**.

- Japán éghajlatát alapvetően a **mérsékelt övi monszunok** befolyásolják.

Ipar

Bányászat

- Japán **nyersanyagokban igen szegény** ország, valamennyiből alapvetően **behozatalra** szorul.
- Kevés **szenet** bányásznak Hokkaidon és Kyushun, valamint még jelentéktelen mennyiségű **kőolaj** és **földgáz** is található az ország területén.

Energiagazdaság

- A villamosenergia-termelés alapvetően az **import nyersanyagokat** használó **hő- és atomerőművekre** támaszkodik, de a rövid, nagy esésű folyókon számos **vízerőmű** is épült.
- A **geotermikus-, szél-** és más megújuló energiaforrások kiaknázására is egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek.

Feldolgozóipar

Japán iparában a **gépgyártás** áll az első helyen, jelenleg a világ vezető **hajógyártó** országa, de az **elektromos, telekommunikációs** és **számítástechnikai** eszközök gyártásában is kiemelkedő helyet foglal el.

A **legjelentősebb ipari központok** Honshu szigetén alakultak ki, három körzetben:

- **Tokió - Yokohama sáv:** kőolaj finomítás, hajógyártás, vegyipar, acélgégyártás, játékgégyártás
- **Nagoya-körzet:** kőolaj finomítás, vegyipar, autógyártás (Toyota), gyapjúfeldolgozás, kerámiaipar
- **Osaka - Kobe - Kyoto háromszög:** vas- és acélgégyártás, vegyipar, elektromos- és telekommunikációs eszközök gyártása (Matsushita, Mitsubishi, Sanyo, Sharp, Hitachi, Toshiba)
- Ezek a körzetek lassanként egy megalopolisszá összenövő ipari tengelyt alkotnak.

Mezőgazdaság

- Az ország területének jelentős része hegyvidék, így **csak 15 % áll mezőgazdasági művelés alatt**, ez is meglehetősen szétaprózott területet jelent. A földet 1-2 hektáros törpebirtokokon, kisparaszti gazdaságok intenzíven művelik.

- A legfontosabb mezőgazdasági termény a **rizs**, amelyből még kivitelre is jut, de a **búzatermesztés** aránya sem elhanyagolható. Dinamikusan fejlődik a **gyümölcstermesztés** is.
- Az állattenyésztésben a **baromfi-, sertés- és szarvasmarha-tenyésztés** játssza a főszerepet, de összességében alárendelt ágazat. Az állati fehérjeszükséglet legnagyobb részét a **halászat** elégíti ki. A japán halászflootta a világtenger 2/3-án jelen van. **Japán halászata első a világon.**

Kereskedelem

Import:

- **feketeszén:** USA, Kanada, Ausztrália
- **vasérc:** India, Ausztrália, Brazília
- **kőolaj:** Közel-Kelet
- **fa:** USA
- **gyapot:** USA
- **élelmiszer:** USA

Export:

- gépkocsi,
- elektromos gépek és berendezések,
- telekommunikációs eszközök,
- játékok

4. India

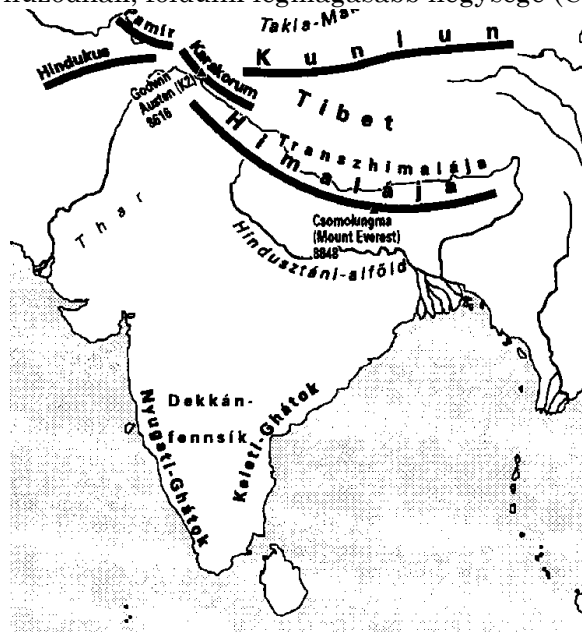

Általános adatok

- **Területe** 3,2 millió km² . (7.)
- **Lakosság:** 1,2 milliárd (2.)
- **Népsűrűsége:** 329 fő/km²
- **Főváros:** Újdelhi

Természetföldrajz

- **Dekkán:** egykor a Gondwana részét képező, főleg gránitból, gneiszből és kristályos palából álló ősi pajzs, amelyet sok helyen óidei homokkövek és más üledékek borítanak. A Dekkán ősi kőzeteit a félsziget északnyugati részén mintegy 700 ezer km²-es, kréta időszi bazalttakaró fedi, rajta jó termőképességű regur talaj képződött.
- **Nyugati- és Keleti-Ghatok:** A félszigetet határoló peremhegyvidékek, amelyeknek fontos éghajlati választószerepük van: míg a Nyugati-Ghatok területét a délnyugati monszun bőséges csapadékkal (4000 mm) látja el, így természetes növényzete dús monszunerdő, addig a Dekkán belseje már jóval szárazabb (500-600 mm), itt szavanna és sztyep a természetes növényzet.
- **Hindusztáni- és Indus-alföld:** A Gangesz és az Indus folyók által feltöltött negyedidőszaki síkságok, a mezőgazdaság legfontosabb területei. (Az Indus-alföldnek csak a kisebb, keleti szegélye tartozik Indiához - Punjab.)
- **Bengáli-alföld:** A Gangesz és a Brahmaputra-folyók deltavidéke, melynek déli sávja mangrovés mocsárvidék. (Legnagyobb része Bangladeshez tartozik.)
- **Assami-síkság:** A Himalája és a Khasi-hegység közötti alföld, lényegében a Brahmaputra alföldje, dzsungelben és mocsarakban gazdag terület.
- **Thar-sivatag:** India legszárazabb északnyugati területe, a homok- és kősivatagokat néhol száraz sztyepek váltják fel.
- **Himalája:** A Dekkán és az Eurázsiai szárazföldi kőzetlemezek ütközésével kiemelkedett hatalmas, 2400 km hosszú lánchegység, amelynek kristályos magját a Thetis üledékeiből képződött mészkő borítja. Négy párhuzamos vonulattól áll, a hosszanti völgyekben hosszú gleccserek húzódnak, földünk legmagasabb hegysége (Csomolungma - 8848 m).

Ipar

Bányászat

India ásványkincsekben gazdag ország.

- **feketeszen**
- **barnaszén**
- **kőolaj, földgáz**
- **vasérc**
- **mangánérc**
- **bauxit**
- **réz, króm, nikkel**

Energiagazdaság

- A villamosáram-termelés több mint fele **széntüzelésű hőerőművekben** történik.
- Jelentős szerepük van a **víz erőműveknek** is.
- 1970 óta India **atomerőművekkel** is rendelkezik.

Feldolgozóipar

A nehézipar nagyarányú fejlesztése ellenére **a könnyűipar** (kézműipar, kisipar) **játssza a vezető szerepet**.

- **vaskohászat**: Jamshedpur, Durgapur, Raurkela, Asansol
- **alumíniumkohászat**: Korba
- **mozdony- és vagonygyártás**: Delhi, Varanasi, Madras
- **autógyártás**: Calcutta, Bombay, Delhi, Bangalore
- **repülőgépgyártás**: Bangalore
- **kőolaj finomítás, vegyipar**: Bombay, Calcutta
- **textilipar**: pamutipar - Bombay, Ahmedabad, Madras;
- **jutaipar** - Calcutta;
- **gyapjúipar** - Bombay, Kanpur;
- **selyemipar** - Bombay, Varanasi.

Mezőgazdaság

Alacsony színvonalú, kisbirtokon és kisbérleti rendszeren alapul. India mezőgazdaságát a trópusi monszun befolyásolja, a monszunesőket kiegészítő öntözéssel évente két termés takarítható be. A mezőgazdaság **vezető ága a növénytermesztés**, az állattenyésztés alárendelt szerepet játszik.

Gabonafélék:

- **rizs:** Hindusztáni-alföld, Bengália, Assam
- **búza:** Gangesz felső folyása mentén, a bazaltplatókon
- **köles:** a Dekkán szárazabb, déli részén
- Az élelmezésben fontos szerepük van a fehérjepótló **hüvelyeseknek** (pl: bab) és az **olajos növényeknek** (pl: földimogyoró, repce, ricinus, szezám).

Ipari növények:

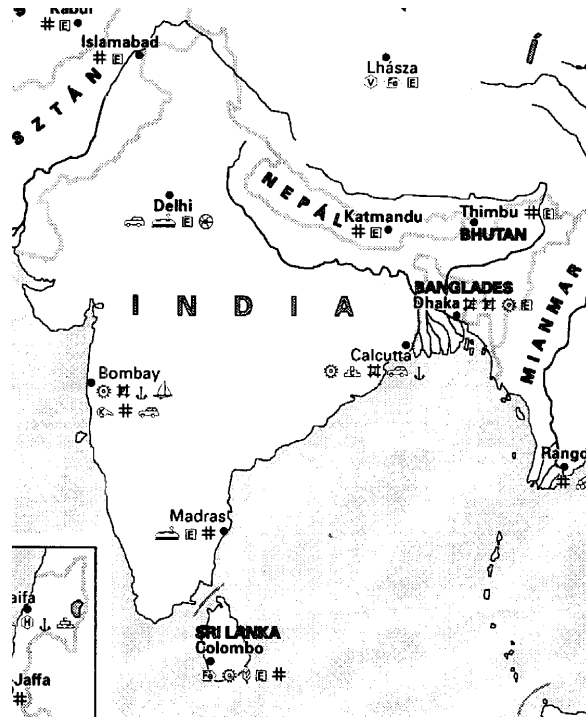
- **gyapot:** a bazaltplatókon, India északnyugati részén
- **juta:** Bengáliában, Calcutta környékén
- **cukornád:** a Gangesz vidékén

Élvezeti cikkek szolgáltató növények:

- **tea:** Assam dombvidékein, a hegyek déli lejtőin teraszos műveléssel termesztik, a világtermelés csaknem egyharmadát adja, ezzel teatermelésben világelső.
- **dohány:** a Himalája előterében.
- **fűszernövények:** bors- és gyömbértermelésben India **világelső**.
- A **gyümölcsök** közül a **banán**, az **ananász**, a **kókuszdió** és a **citrusfélék** termesztése jelentős.

Állattenyésztés:

- **szarvasmarha:** a több mint 200 milliós állomány a legnagyobb a világon, de gazdasági és élelmezési szerepe csekély (a hinduk vegetáriánusok).
- **bivaly:** a világállomány fele Indiában él, elsősorban igavonásra használják.
- a **kecske-, juh- és baromfiállomány** is jelentős.

5. Délkelet – Ázsia országai

ASEAN országok:

A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN-Association of Southeast Asian Nations) egy regionális nemzetközi szervezet, amely a délkelet-ázsiai országok politikai, gazdasági és kulturális együttműködését segíti elő.

Alapító tagok (1967. augusztus 8.)

- Fülöp-szigetek
- Indonézia

- **Malajzia**
- **Szingapúr**
- **Thaiföld**

Később csatlakozó országok

- **Brunei** (1984. január 7.)
- **Vietnam** (1995. július 28.)
- **Laosz** (1997. július 23.)
- **Mianmar** (1997. július 23.)
- **Kambodzsa** (1999. április 30.)

Intenzíven fejlődnek, de még nem érik el a „tigrisek” színvonalát. Természeti erőforrásokban gazdagok.

Fejlődésük legfontosabb tényezői:

1. A **mezőgazdaság számára kedvező feltételekkel rendelkeznek**, amely lehetővé teszi, hogy a világpiacon az ültetvényeken megtermelt sajátos trópusi és szubtrópusi terményekkel jelenjenek meg:

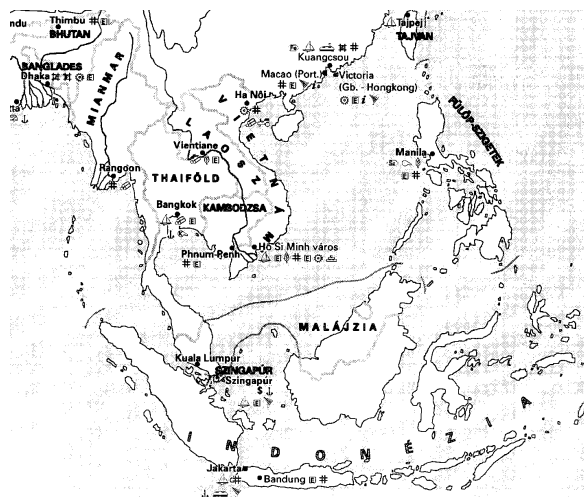
- **Kaucsuk** - Malajzia, Thaiföld
- **Pálmaolaj** - Malajzia, Indonézia
- **Káv**é - Indonézia
- **Fűszerek** - Indonézia
- **Rizs** - Thaiföld

2. A térség országai **gazdagok ásványkincsekben**, amelyeket szintén a világpiacon értékesítenek:

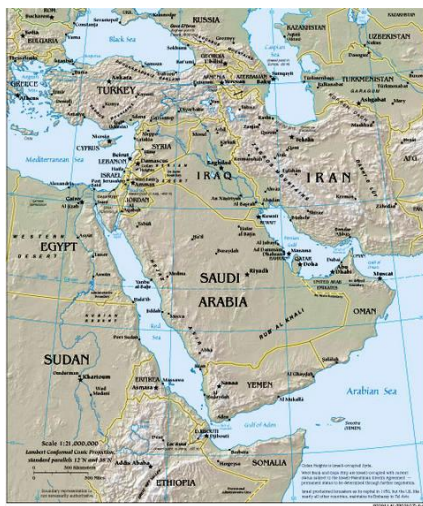
- **Ónérc** - Malajzia (termelése első a világon), Indonézia, Thaiföld
- **Króm- és rézérc** - Fülöp-szigetek
- **Kőolaj** - Indonézia, Malajzia, Brunei
- **Nikkelérc** – Indonézia

3. A **magas természetes szaporulat** a munkaerő-igényes iparágak fejlesztésére van kedvező hatással, sok új munkahelyre van igény, ami ösztönzi a beruházásokat.

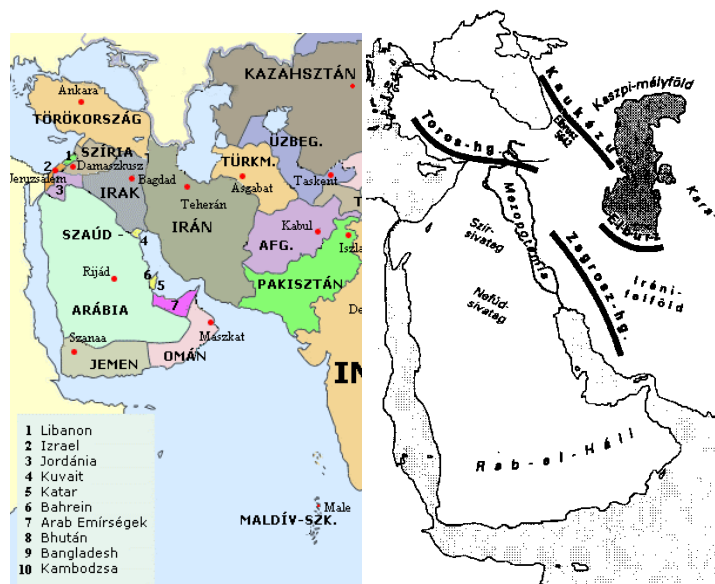
4. A **bevándorolt kínai népesség, hagyományos munkakedve és szorgalma** segítségével a gazdaságban vezető szerepet töltött be. A gazdasági fejlődésben, a modernizációban a kínaiak az élen járnak, de jelenlétük és vezető szerepük nem ritkán nemzetiségi konfliktusokhoz vezet.

6. Nyugat-Ázsia

Ország	Terület (ezer km ²)	Lakosság (millió fő)	Kőolajtermelés (millió t)
Szaúd-Arábia	2 240	17,5	420
Irán	1 650	50	160
Irak	438,3	19	21
Szíria	185,2	12,8	27
Kuvait	17,8	1,5	53
Katar	11,4	0,5	21
Arab Emírségek	77,7	1,7	113

Természetföldrajz

- Az **Arab-félsziget** szerkezetileg Afrikához tartozik, hiszen csak a harmadidőszakban kezdődött a Vörös-tenger szétnyílása, melynek eredményeként Arábia félszigetté vált.
- Az **Iráni-felföldet** (Perzsa-medence) északról az Elburz és a Kopet-dag, délről a Zagrosz-hegység határolja, mindkettő az Eurázsiai-hegységrendszer tagja.
- **Mezopotámia** északi részén harmadidőszaki üledékek, délen negyedidőszaki folyóvízi üledékek találhatóak, melyeket a Tigris és az Eufrátesz, illetve azok mellékfolyói raktak le.
- A **Szír-arab táblavidék** területén röghegységek (Libanon-, Antilibanon-, Hermon-hegység) és sivatagok (Szír- és Negev-sivatag) váltják egymást, néhol harmadidőszaki bazalttakaró is előfordul (Drúz-hegység).

Ipar

1. Bányászat

- **kőolaj:** Perzsa-öböl partvidékén (Szaúd-Arábia, Arab Emírségek, Irán, Irak, Kuvait, Katar, Bahrein, Omán), Észak-Afrika (Egyiptom, Líbia, Algéria, Tunézia)
- **földgáz:** a kőolajlelőhelyek mellett, de jelentős részét visszanyomják a kőolajtermelő kőzetbe a nyomás fenntartására.
- A **kőolaj és földgáz nagy részét** csővezetéseken a tengerpartra juttatják, majd tartályhajókon a világ különböző országaiba, elsősorban **Nyugat-Európába** és **Japánba exportálják**, amiből jelentős bevételekhez jutnak a kőolajtermelő országok. A kőolajtermelő és exportáló országok érdekeik védelmére 1960-ban létrehozták az OPEC nevű szervezetet (Organization of the Petroleum Exporting Countries), amelynek sikeres tevékenységét a '70-es évek kőolajárrobbanásai (1973 és 1979) is bizonyítják.

2. Energiagazdaság

- A közel-keleti országokban az energiagazdaság alapvetően a **szén-hidrogénekre épül**.

3. Feldolgozóipar

A feldolgozóipar is alapvetően a **szénhidrogénekre** épül:

- A kőolajhoz kapcsolódóan: **kőolajfinomítás, vegyipar, műtrágyagyártás, műanyaggyártás.**
- A kőolaj szállításához kapcsolódóan: **vaskohászat, acélgyártás, csőgyártás.**
- Az olcsó energia miatt: **alumíniumkohászat, tengervíz-sótalanítás.**
- Az építkezési láz az **építőipar** fellendüléséhez vezetett.
- A kis területű, kis népességű országokban a jelentős exportbevételekből népjóléti beruházásokra, az infrastruktúra fejlesztésére, településfejlesztésre, a mezőgazdaság fejlesztésére is jut pénz, sőt egyes országokban (pl: Irak) katonai célokra, fegyvergyártásra is jelentős összegeket fordítanak.

Mezőgazdaság

A mezőgazdaság a legtöbb arab országban fejletlen, élelmiszer-behozatalra szorulnak.

A mezőgazdaság alapvetően az éghajlathoz igazodik:

- A **sivatagi, félsivatagi területeken** az oázisokban **datolyapálmát** termesztnek, a sivatagok peremén a **nomád pásztorok juh**ot és **kecskét** legeltetnek.
- A **folyók mentén búzát, árpát, gyapotot** termesztnek **öntözéssel**, de a szikesezés miatt a földeket pihentetni kell.
- A Földközi-tenger partján a **mediterrán éghajlaton citrusféléket, szőlőt, fügét, olajfát, zöldségféléket, búzát és árpát** termesztnek.

7. Afrika általános földrajzi képe

Általános adatok:

- **Területe: 30,3 millió km²** (3.)
- **Lakossága: 909 millió fő** (2.)
- **Népsűrűség: 30 fő/km²**
- a **legszegényebb** kontinens (az afrikaiak 50%-a kevesebb mint napi 1 dollárból él)
- itt a **leggyorsabb a népességnövekedés** (a városi népesség növekedése évi 3,5%)
- itt a **legmagasabb a mezőgazdaságból élők** aránya (66%)
- itt a **legnagyobb a 25 évesnél fiatalabb** lakosok aránya (71%)
- itt a **legalacsonyabb a megművelt területek** aránya (kb. 6%)
- itt a **legmagasabb az analfabetizmus** (a 15 évesnél idősebb lakosság körében 60%)

Földrajzi helyzete, határai:

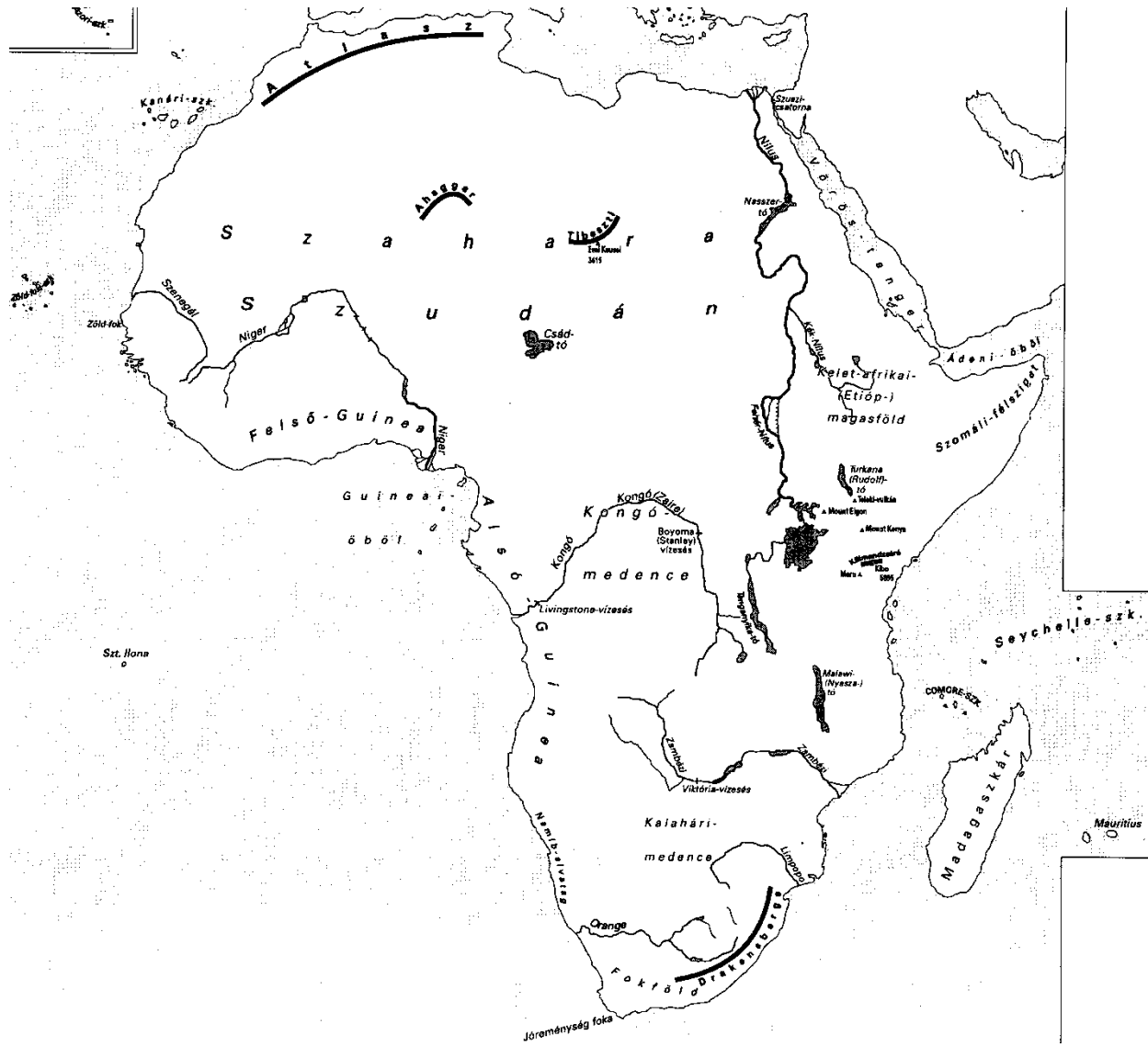
- **Nyugaton** az Atlanti-óceán,
- **keleten** az Indiai-óceán és a Vörös-tenger,
- **északon** a Földközi-tenger határolja.
- **Partvonalának** hossza 30 490 km, amely a nagy területéhez képest elég kevés, vagyis partvonala **tagolatlan**.
- Az egyetlen összeköttetés egy másik szárazfölddel, Ázsiával a Szuezi-csatorna, amely Afrika és az Arab-félsziget között található. Európát leginkább a Gibraltári-szorosban, valamint a Málta és Szicília felé eső Földközi-tengeri szakaszon közelíti meg Afrika.

Kialakulása:

- Afrika területének legnagyobb része (több mint 90 %-a) az ősi Gondwana kristályos kőzeteiből (africidák) épül fel. Az **ősidőben** keletkezett **Afrikai-pajzs** kőzetei nagy területeken vannak a felszínen.
- Az **oidő elején** elsősorban Alacsony-Afrika területén zajlott **üledékképződés**, ekkor (kambrium-szilur) alakultak ki Észak-Afrika **kőolajtartalmú homokkövei**. Az oidő végén (karbon) lezajlott Variszkuszi-hegységképződés maradványai az Atlasz hegység egyes részein és a Fokföldi-hegységben található meg.
- Az **oidő** és a **középidő határán szárazföldi üledékképződés** folyt, ekkor alakultak ki az ún. karru rétegek Dél- és Kelet-Afrikában.
- Az újidőben, a harmadidőszak elején gyűrődött fel Európa és Afrika ütközése során az **Atlasz-hegység** nagyobbik része. Az **eocén** elején kezdődött meg a **kelet-afrikai árokrendszer kialakulása** és a hozzá kapcsolódó **vulkáni tevékenység**. A harmadidőszaki vulkánosság eredményeként jött még létre a Kamerun-hegység valamint a Szahara közepén a Hoggar és a Tibeszi.

Felszíne:

- **Atlasz-hegység:** Szerkezete és éghajlata alapján egyaránt idegen elem Afrika területén. Az Eurázsiai-hegységrendszer egyetlen tagja Afrikában, északi lábánál, a Földközi-tenger partvidékén mediterrán éghajlat uralkodik. Két egymással és a tengerparttal is párhuzamos vonulattól áll: Az északi **Parti-Atlasz**, déli **Szaharai-Atlasz**.
- **Szahara:** A Ráktérítő mentén elhelyezkedő Szahara Földünk legnagyobb területű sivataga (9 millió km²). A felszínen lévő kőzetek minősége szerint megkülönböztetünk szikla- (hammada), kavics- (szerír), homok- (erg) és agyag- (takir) sivatagokat.
- **Szudán:** A Szaharától délre húzódó átmeneti terület a sivatag és az esőerdő között.
- **Guineai-partvidék:** A tengerpart felé fokozatosan lejtő, tengeri és folyóvízi üledékekkel borított terület.
- **Északkelet-Afrika:** A Szomáli- félszigeten a kristályos kőzetekre középidai tengeri üledékek rakódtak, száraz, sivatagos, félsivatagos terület. Az **Etióp-magasföld** kristályos alapzatán a középidai tengeri üledékekre a harmadidőszakban óriási területen bazaltláva ömlött. Területén szabályosan fejlett függőleges övezetesség alakult ki.
- **Kelet-Afrika:** Kelet-Afrikán át húzódik az a hatalmas, 6000 km hosszú **árokrendszer**, amelynek kialakulása az eocénben kezdődött, de jelentős eltávolodás azóta sem történt. A **Kelet-afrikai árok** falai mindössze 20-100 km távolságra vannak egymástól, a tektonikus mélyedésekben **hosszú keskeny tavak találhatóak** (pl: Tanganyika, Nyassza). A területen **hatalmas tűzhányók** sorozata alakult ki (Kilimandzsáró, Kenya, **Teleki-vulkán**)
- **Kongó-medence:** Tavi és folyóvízi üledékek töltötték fel. A Kongó-folyó a küszöbökön vízesésekkel bukik át (pl: Livingstone-vízesés). Közepén húzódik az Egyenlítő, így a természetes növényzet a legnagyobb területen **trópusi esőerdő**.
- **Dél-Afrika:** A keskeny parti síkságokból kiemelkedő, **magasföldek** a száraz, lefolyástalan, **Kalahári-medencét ölelik körül**.

Éghajlat	Évszakok	Talaj	Természetes növényzet	Folyók vízjárása
Mediterrán	hosszú, forró, száraz nyár enyhe csapadékos tél	terra rossa	keménylombú erdő	ingadozó
Trópusi sivatagi	1. igen forró, száraz (nyár) 2. hűvös, száraz (tél)	-	félsivatagi sivatagi	időszakos
Szavanna	1. meleg, esős 2. forró, száraz	laterit talaj	erdős-cserjés-füves-szavanna	ingadozó
Egyenlítői	1. állandóan forró esős	laterit talaj	trópusi őserdő (esőerdő)	egyenletes

Vízrajz

Folyók

Afrika és a Föld leghosszabb folyója a **Nílus**, amelynek hossza 6671 km. Ezt követi a **Kongó**, amely 4374 km hosszú és a kontinens legbővizűbb folyója, majd a 4184 km hosszú **Niger** és a 2736 km hosszú **Zambézi**.

Tavak

Afrika legnagyobb tava, a **Viktória-tó**, amelynek nagysága 68 870 km². Ezt követi Föld második legmélyebb tava a **Tanganyika-tó** a 32 893 km²-es nagyságával és a **Malawi-tó** 29 600 km²-rel.

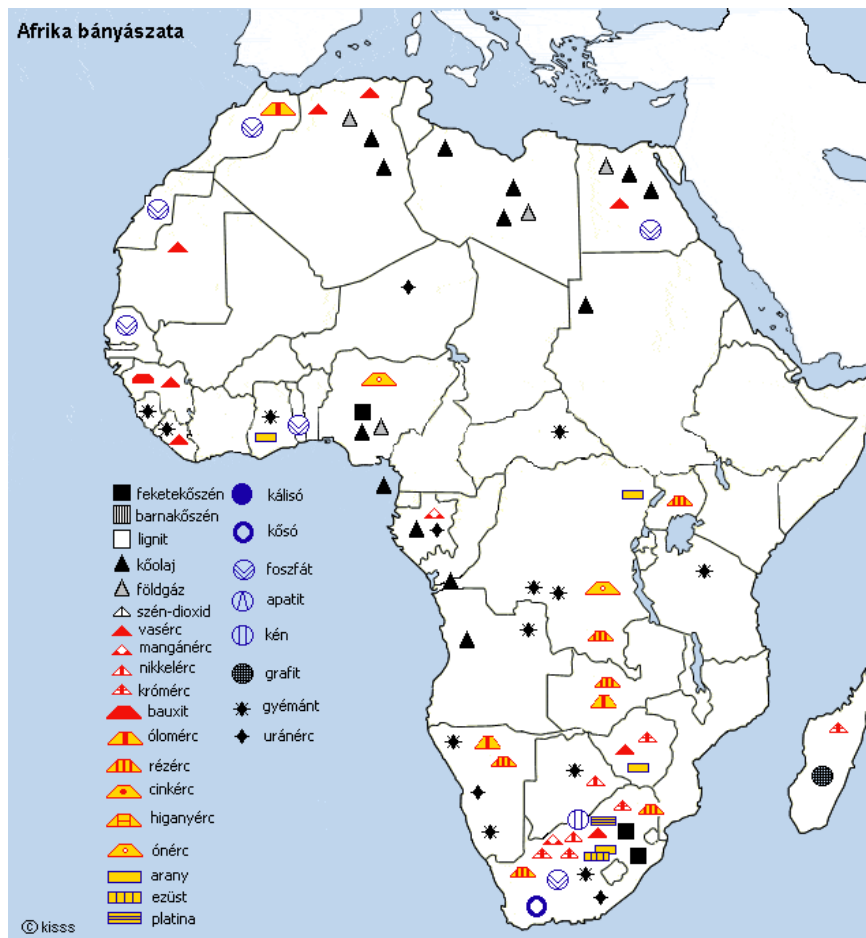
Ipar

1. Bányászat

Afrika ásványkincsekben gazdag kontinens, a kitermelt ásványkincsek zömét exportálják.

- **feketeszén:** Dél-afrikai Köztársaság, Nigéria
- **kőolaj, földgáz:** Algéria, Líbia, Egyiptom, Guineai-partvidék: Nigéria (mintegy évi 100 millió tonnával Afrika legnagyobb kőolajtermelője), Kamerun, Gabon, Angola
- **vasérc:** Dél-afrikai Köztársaság, Mauritánia, Algéria, Libéria, Zimbabwe
- **bauxit:** Guinea, Ghána

- **rézérc:** Zambia, Kongói Demokratikus Köztársaság (Zaire), Dél-afrikai Közt.
- **krómérc:** Dél-afrikai Köztársaság, Zimbabwe
- **mangánérc:** Kongói Demokratikus Köztársaság (Zaire), Gabon, Ghána
- **ónérc:** Kongói Demokratikus Köztársaság (Zaire)
- **uránérc:** Niger, Namíbia, Gabon, Dél-afrikai Köztársaság
- **foszfát:** Marokkó (foszfátkivitelben világelső), Algéria, Tunézia, Togo, Szenegál, Dél-afrikai Köztársaság
- **arany:** Dél-afrikai Köztársaság (a világ legnagyobb aranytermelője), Zimbabwe, Ghána
- **gyémánt:** Kongói Demokratikus Köztársaság (Zaire), Dél-afrikai Köztársaság, Namíbia

2. Feldolgozóipar

- A feldolgozóipar leginkább a **Dél-afrikai Köztársaságban** fejlett, iparának teljesítőképessége akkora, mint az összes többi afrikai országé együttvéve. A dél-afrikai ipar **Johannesburg, Pretoria** és **Fokvárosban** tömörül.
- Az **észak-afrikai feldolgozóipari** központok elsősorban a **földközi-tengeri kikötőkben** összpontosulnak.

Mezőgazdaság. Gazdálkodási formák:

1. ÖNELLÁTÓ GAZDÁLKODÁS

- csak saját ellátásra
- többféle növény
- kezdetleges eszközökkel
- nincs tápanyag-utánpótlás
- alacsony termésátlag
- vadászó-halászó- gyűjtögető életmód
- nomád pásztorkodás
- irtásos-égetéses, kapás földművelés

2. ÜLTETVÉNYES GAZDÁLKODÁS

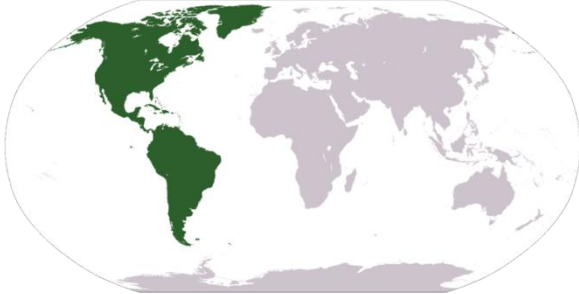
- világpiacra
- egy-kétféle növény
- gépesítve
- korszerű fajták
- növényvédelem

Termesztett növények:

<u>Egyenlítői éghajlat</u>	<u>Szavanna éghajlat</u>	<u>Trópusi sivatagi éghajlat</u>	<u>Mediterrán éghajlat</u>
kakaó, kávés, olajpálma, ananász, banán kukorica, köles, manióka, batáta	földimogyoró, gyapot, cukornád, kukorica, juh, kecske, szarvasmarha	oázisokban: datolya, zöldség, teve,	olajfa, szőlő, füge, narancs, citrom, mandarin, gesztenye, búza,

8. Amerika általános földrajzi képe

Helyzete, határai, partvonal:

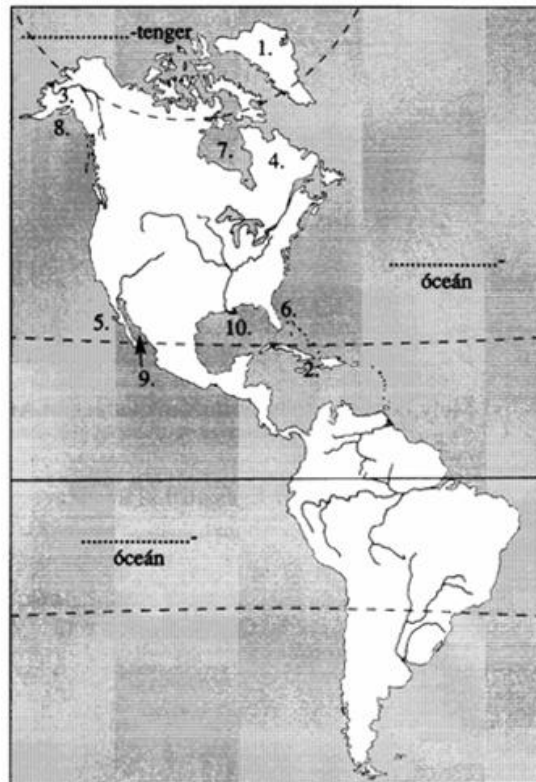

Határai:

- nyugaton a Csendes-óceán,
- keleten az Atlanti-óceán,
- északon a Jeges-tenger határolja.

Partvonal: É-Amerika erősen tagolt, D-Amerika kevésbé.

1. Grönland
2. Nagy-Antillák
3. Alaszka
4. Labrador-fsz.
5. Kaliforniai-fsz.
6. Florida
7. Hudson-öböl
8. Alaszkai-öböl
9. Kaliforniai-öböl
10. Mexikói-öböl

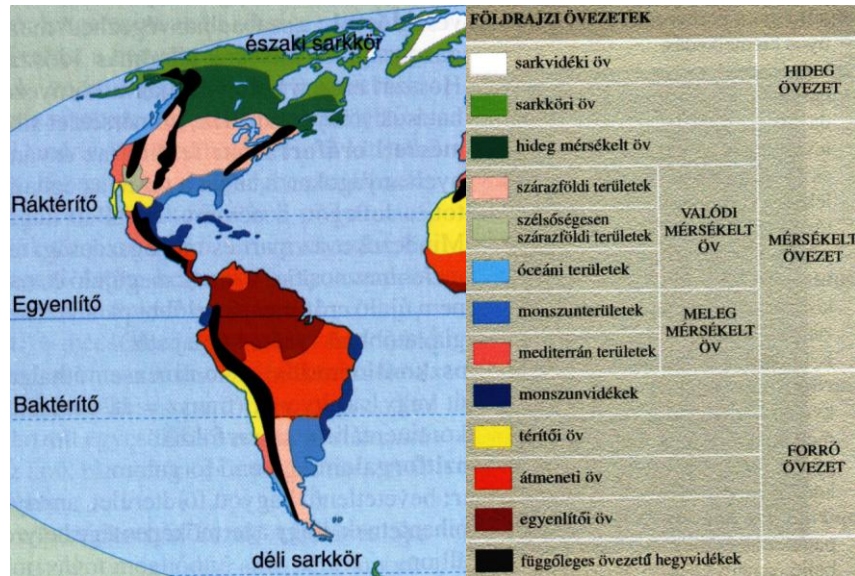
Felszíne:

- **Arktikus szigetvilág:** az év jelentős részében legtöbbször jég borítja.
- **Kanadai-pajzs:** U alakban öleli körül a Hudson-öblöt, északkeleti része fedetlen, délnyugati része fedett ősmasszívum, a határvonalat a nagy tavak jelölik ki. Sok helyen glaciális üledékek, moréna anyag halmozódott fel.
- **Belső-síkságok:** Az ország középső területein elterülő, zömmel tengeri üledékekkel borított tágas síkságok.
 - - **Szent-Lőrinc folyó alföldje:** óidei üledékekkel és jégkorszaki moréna anyaggal borított síkság.
 - **Préri-tábla:** nyugat felé enyhén emelkedő, zömmel kréta időszi üledékekkel borított táblás vidék.
 - **Öt tó-vidék:** az óidei üledékek vízszintes vagy kissé dőlt rétegeket alkotnak, amelyekben réteglépcsők találhatók.
 - **Mississippi-medence:** északi részén glaciális üledékek (moréna anyag), déli részén periglaciális üledékek (löss) találhatók a felszínen.
- **Kordillerák:** A Pacifikus-hegységrendszer tagja, két fő vonulatból valamint a közöttük húzódó belső medencékből és fennsíkokaiból áll.
 - **Keleti-Kordillerák:** (Pl. Sziklás-hegység)
 - **Belső medencék és fennsíkok:** (Pl. Alaszka-medence, Yukon-fennsík.)
 - **Nyugati-Kordillerák:** (Pl. Alaszka-hegység, a Wrangell-hegység és a Kanadai Parti-hegység)
- **Appalache-hegység:** ÉK-DNY csapásirányú hegység, amelyet a Hudson-folyó árka két részre tagol. Az **Északi-Appalache** a Kaledóniai-, a **Déli-Appalache** a Variszkuszi-hegységrendszer tagja.
- **Nyugati- és Keleti-Sierra Madre:** A Kordillerák folytatása, a pacifikus-hegységrendszer tagjai. A Nyugati-Sierra Madre harmadidőszaki vulkáni kőzetekből, a Keleti-Sierra Madre zömmel kréta időszi üledékes kőzetekből áll.

- **Mexikói-fennsík:** Elsősorban kréta időszi üledékekkel borított magasföld, amelyet helyenként agyagos, sós medencék (bolsonok) tagolnak.
- **Parti-síkság:** A Mexikói-öböl mentén húzódó, keskeny, harmad- és negyedidőszi üledékekkel borított alföld.
- **Közép-Amerikai szigetív:** Mintegy 4000 km hosszan húzódik, négy nagy és sok kis szigetből áll.
 - **Nagy-Antillák:** Kuba, Jamaica, Hispaniola, Puerto Rico. Jórészt középidői és harmadidőszi karsztosodó mészkövekből állnak, partjaikat korallszirtek szegélyezik.
 - **Kis-Antillák** pl: Guadeloupe, Martinique, Grenada, Tobago, Trinidad.
 - **Bahama-szigetek:** Teljesen sík, korallmészkőből álló szigetek.
- **Brazil-felföld:** a prekambriumi kristályos kőzetek az Atlanti-parton a felszínen vannak, nyugat felé azonban óidei és középidői üledékek, délen pedig triász időszi bazalttakaró borítja őket. A bazalttakaró peremén vízések alakultak ki, pl: Iguacu.
- **Guyanai-felföld:** a keleti részén prekambriumi kőzetek vannak a felszínen, míg a nyugati részén triász időszi homokkövekből álló táblahegyek (tepuik) fedik az ősmasszívumot. A tepuik oldalán vízések zúdulnak alá, pl: Salto Angel.
- **Orinoco-alföld:** negyedidőszi üledékekkel feltöltött síkság.
- **Amazonas-medence:** a mélyén megvan a prekambriumi kőzetekből álló összeköttetés a Guyanai- és a Brazil-felföld között, fölöttük harmad- és negyedidőszi üledékes kőzetek találhatók.
- **Paraná-Paraguay-alföld:** vastag, zömében negyedidőszi üledékekkel feltöltött síkvidék, amelyet helyenként lösz illetve óidei kristályos kőzetekből álló szigethegyek szakítanak meg.
- **Patagónia:** prekambriumi alaplapon elhelyezkedő középidői és harmadidőszi üledékes kőzetekből álló táblás vidék, amelyet helyenként harmadidőszi vulkáni anyag fed be.
- **Andok:** Földünk leghosszabb lánchegysége 7000 km hosszú, majdnem 7000 m magas (Aconcagua 6958 m), a Pacifikus-hegységrendszerhez tartozik. Kialakulásának fő idősze a középidő vége, a harmadidőszak eleje, de a folyamat máig tart. A Pacifikus és a Dél-

Amerikai lemez ütközése során heves vulkáni működés zajlott le, egyes vulkánok máig működnek, uralkodó kőzete az andezit.

Amerika éghajlata, növényzete:

1. Hideg éghajlati övezet

- **sarkvidéki öv (állandóan fagyos)** – sem természetes, sem termesztett növényzete nincs
- **tundra éghajlati öv** – természetes növényzete a tundra növényzet; termesztett növénye nincs
- **tajga éghajlat** (átmenet a hideg és a mérsékelt övezet közt) – természetes növénytakarója a fenyves; nem termesztenek ezen a vidéken semmiféle növényt

Mérsékelt éghajlati övezet

- **nedves kontinentális** (Magyarország ebbe az övbe tartozik) – természetes növényzete a lombhullató erdő; búzát, árpát, kukoricát termesztnek
- **száraz kontinentális** – természetes növényzete a lombhullató erdő; gabonaféléket termesztnek
- **mediterrán** – természetes növényzete a keménylombú babér erdő; citrusféléket termesztnek itt

Trópusi éghajlati övezet

- **monszun éghajlati** – természetes növényzete a babér erdő; citrusféléket termesztnek
- **egyenlítői öv** – természetes növénytakarója az esőerdő; nem termesztnek növényeket
- **szavanna** – természetes növényzete a szavanna (füves, cserjés vagy erdős); földimogyorót és gyapotot termesztnek itt

Vízrajz

Folyók:

A tágas medencében a sok csapadéknak köszönhetően alakult ki Dél-Amerika óriásfolyama, az **Amazonas**. Vízgyűjtő területe, vízbősége egyaránt a legnagyobb a Földön.

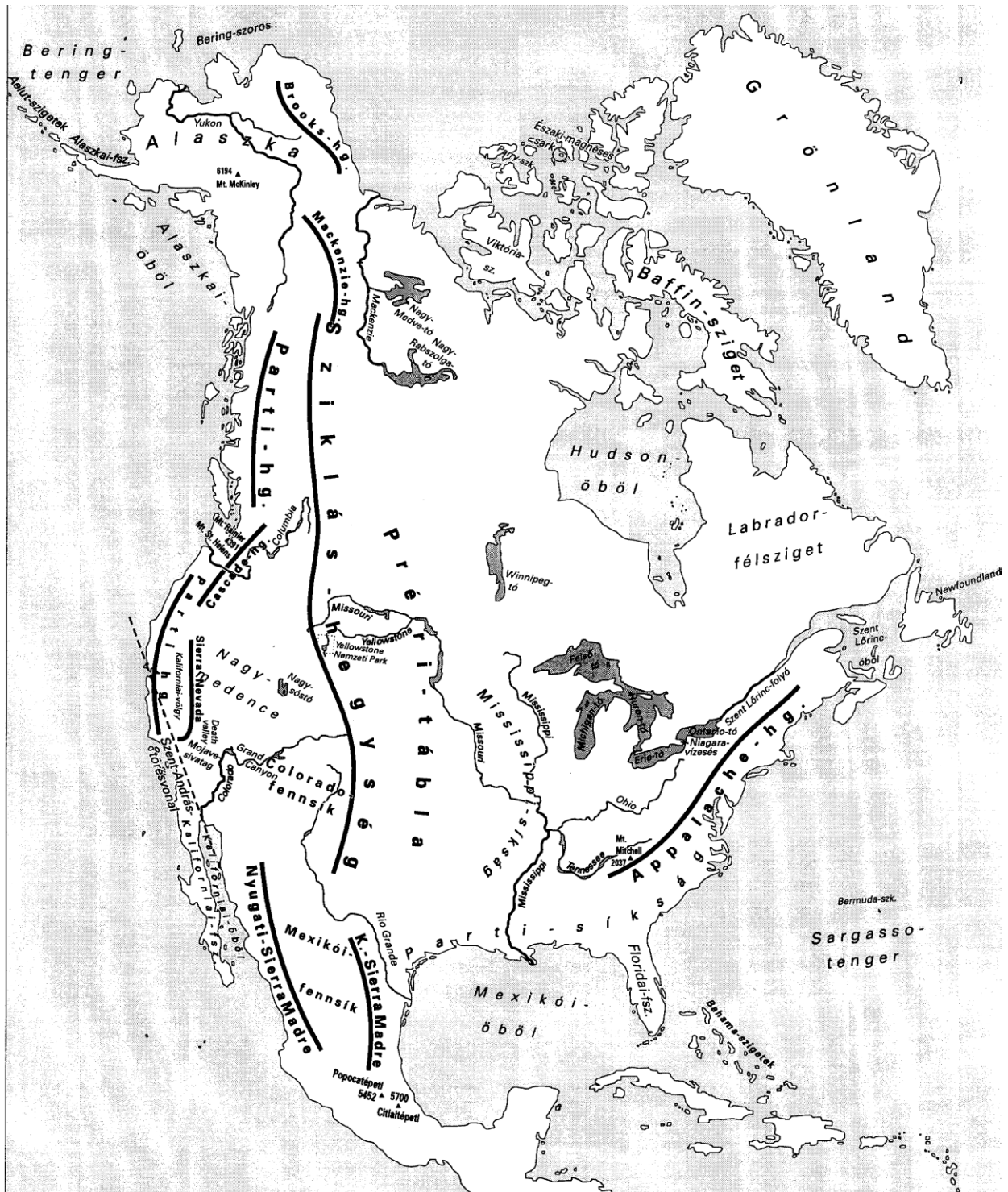
Észak-Amerika legnagyobb folyója a **Mississippi**. **Missouri** nevű mellékfolyójával együtt óriási mennyiségű hordalékot szállít, és hatalmas deltát építve torkollik a Mexikói-öbölbe.

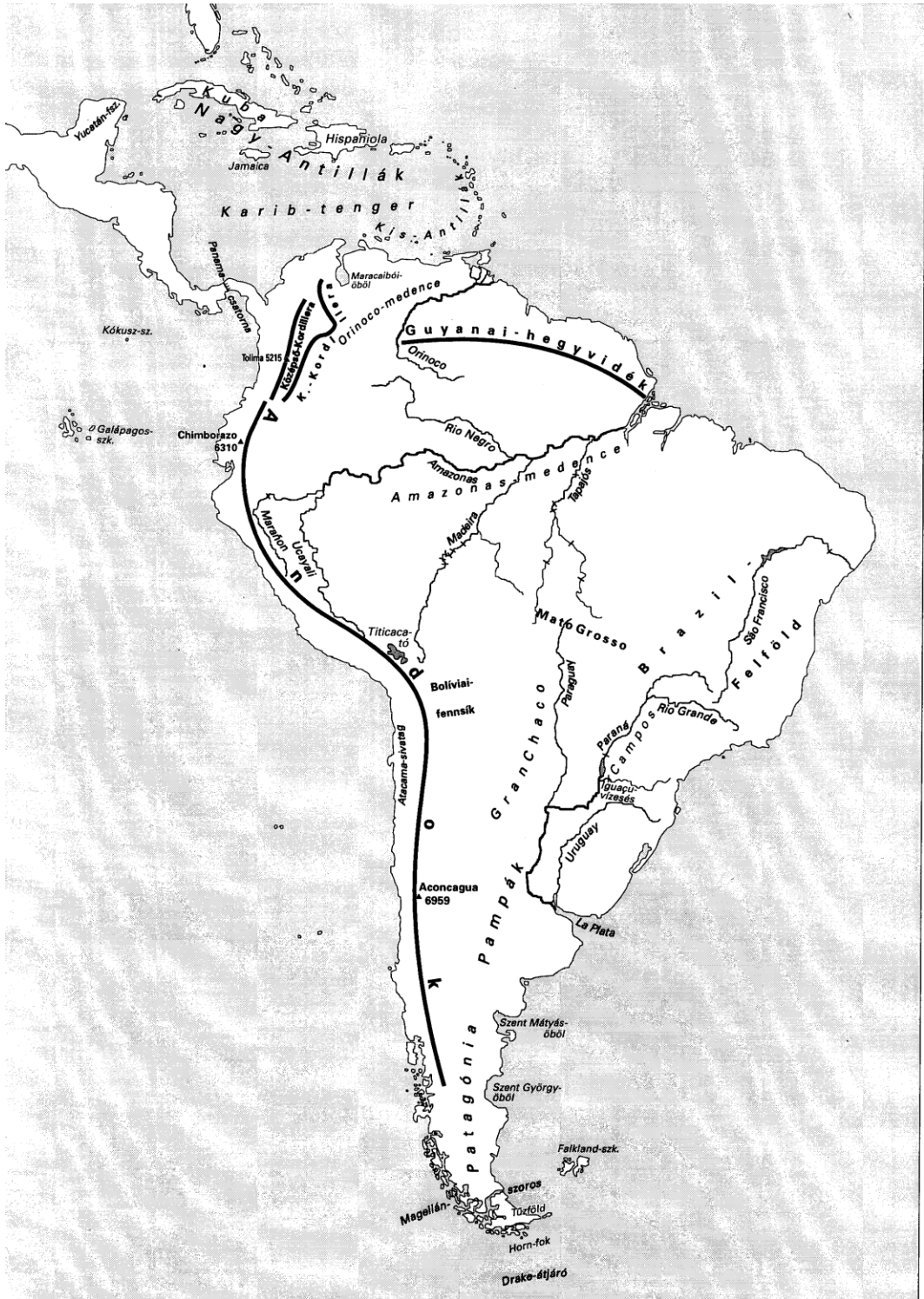
A **Szent Lőrinc-folyó** hosszú, jól hajózható tölcértorkolata a világ egyik legforgalmasabb belvízi hajóútja.

Dél-Amerikában hasonlóan hosszú, széles torkolata van a **Paraná** folyónak. Kikötésre azonban kevés alkalmas, mivel a nagy mennyiségű hordalékból zátonyokat épít a híres **La Plata** torkolatban.

Állóvizek:

- Amerika legjelentősebb tórendszer az észak-amerikai **Nagy-tavak**, amely a jégkorszaki jég által kimélyített medencékben alakult ki. **Az öt tó: Felső-, Michigan-, Huron-, Erie- és az Ontario-tó.**
- Dél-Amerika állóvizekben szegény. Egyetlen jelentős tava, a **Titicaca-tó** azonban a legkelebbre tartozik: Földünk legmagasabban fekvő hajózható tava.

9. Amerikai Egyesült Államok

Általános adatok:

- **Terület:** 9,631,418 km²
- **Lakosság:** 295,734,134
- **Legmagasabb pont:** Mount McKinley 6194 m
- **Főváros:** Washington
- **Fizetőeszköz:** amerikai dollár, USD
- **Nyelv:** angol

Tájai

- Appalache-hegység
- Belső-síkságok:
 - Öt tó-vidék
 - Mississipp-medence
 - Préri-tábla
- Part menti síkságok
- Kordillerák

Ipar

1. Bányászat

- **feketeszén:** Appalache-hegység nyugati lábánál, Öt tó-vidéken
- **vasérc:** Felső-tó vidékén,
- **színes- és nemesércek:** Sziklás-hegység
- **uránérc:** Sziklás-hegység
- **kőolaj, földgáz:** Kalifornia, Mexikói-öböl partján (Texas, Louisiana), Alaszkában
- **kősó:** Texas
- **kén:** Texas
- **foszfát:** Florida

2. Energiagazdaság

- Elsősorban a **szénhidrogénekre** és az **atomerőművekre** épül, de a széntüzelésű **hőerőművek** aránya sem elhanyagolható.
- A megújuló energiaforrások felhasználási lehetőségeit is intenzíven kutatják (geotermikus- és szél-erőművek, napkollektorok).

3. Feldolgozóipar

- **vaskohászat:** Appalache-vidék (Pittsburgh, Bethlehem), Nagy Tavak vidéke (Buffalo, Cleveland, Detroit, Chicago-Gary, Duluth)
- **alumínium-kohászat:** New Orleans, Mobile, Baton Rouge,
- **autógyártás:** Detroit, Cleveland, Buffalo, Baltimore, Kansas City
- **repülő-, rakétagyártás:** Baltimore, Philadelphia, Minneapolis-St. Paul, Denver, San Diego, Los Angeles, San Francisco, Houston, Atlanta
- **elektronikai ipar:** New York, Boston, Philadelphia, Baltimore, Los Angeles
- **kőolajfinomítás, vegyipar:** Houston, Baton Rouge, Los Angeles
- **élelmiszeripar:** Minneapolis-St. Paul, St. Louis, Kansas City

USA gazdasági körzetei:

1. Északi gazdasági körzet

Appalache széntelepei, nagyeesű folyók. Modern iparágak, **elektrotechnika, atomipar, műszergyártás.**

New York-ban futnak össze a kereskedelmi és pénzügyi élet szálai. Itt van a legtöbb bank és monopólium központja.

A **Nagy-tavak vidékén** kialakult iparvárosok az USA hagyományos **nehéziparának legfontosabb telephelyei.** A **kohászat** először az Appalache kokszolható széntelepeinek közelében, kis helyi vasérclelőhelyek felhasználásával (Pittsburg) bontakozott ki. A vasérc és szén szállítási útvonala mentén jött létre Buffalo, **Cleveland, Detroit kohóművei.** Detroitban összpontosul az **autógyártás.** **Chicago a gépgyártásról és élelmiszeriparáról** nevezetes. USA vasúti és légi közlekedésének legforgalmasabb csomópontja. Minneanapolis, St. Louis, Kansas City a malom- és húsiparukról híres.

2. Nyugati körzet

A Sziklás-hegységben található az USA legnagyobb **színesérc** és **uránlelőhelyei**. A Colorado és Columbia folyó hatalmas **vízerőművei** olcsó elektromos árammal segítették az **alumínium** és **színesfémkohászat** kibontakozását. Kalifornia **kőolaj** és **földgáztelepei** a **petrolkémiai ipar** alapját vetették meg. Északon, ahol a Parti-Kordillerák lejtőit sűrű erdőrengeteg borítja, a folyók partján fűrésztelepek és óriási papírgyárak sorakoznak.

A hadiipar is ide összpontosul. Ez fontos szerepet játszott a kikötővárosok, **San Diego**, **Los Angeles**, **San Francisco** fejlődésében.

3. Déli körzet

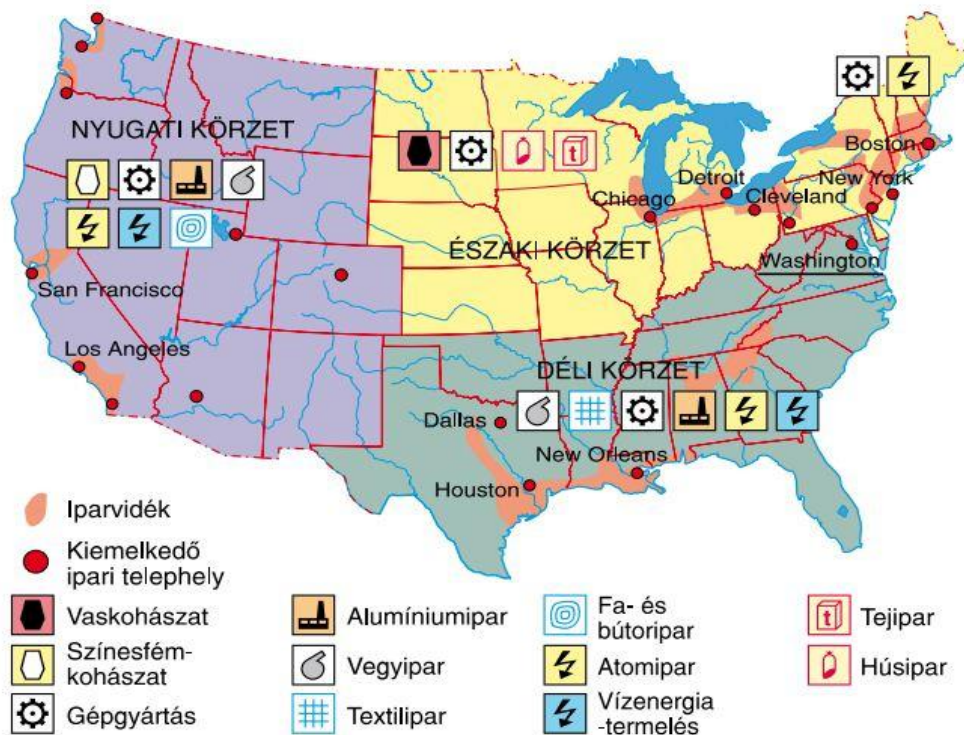
Az utóbbi néhány évtizedben azonban rohamos ipari fejlődés tapasztalható.

Texasban és Louisianában tárták fel az ország leggazdagabb **kőolaj** és **földgáztelepeit**. Az USA legnagyobb **kőolaj-finomítói** a **Mexikói-öböl partján** sorakoznak. A texasi partvidéken bányászott **kősó** és **kén**, valamint Florida hatalmas foszfátlelőhelyei a **szervetlen vegyipar (műtrágyagyártás)** alapját képezik.

Hatalmas vízerőmű-rendszer → Olcsó elektromos áram vonzotta ide az **alumíniumkohászatot**, az ország első nagy **urándúsító** üzemét.

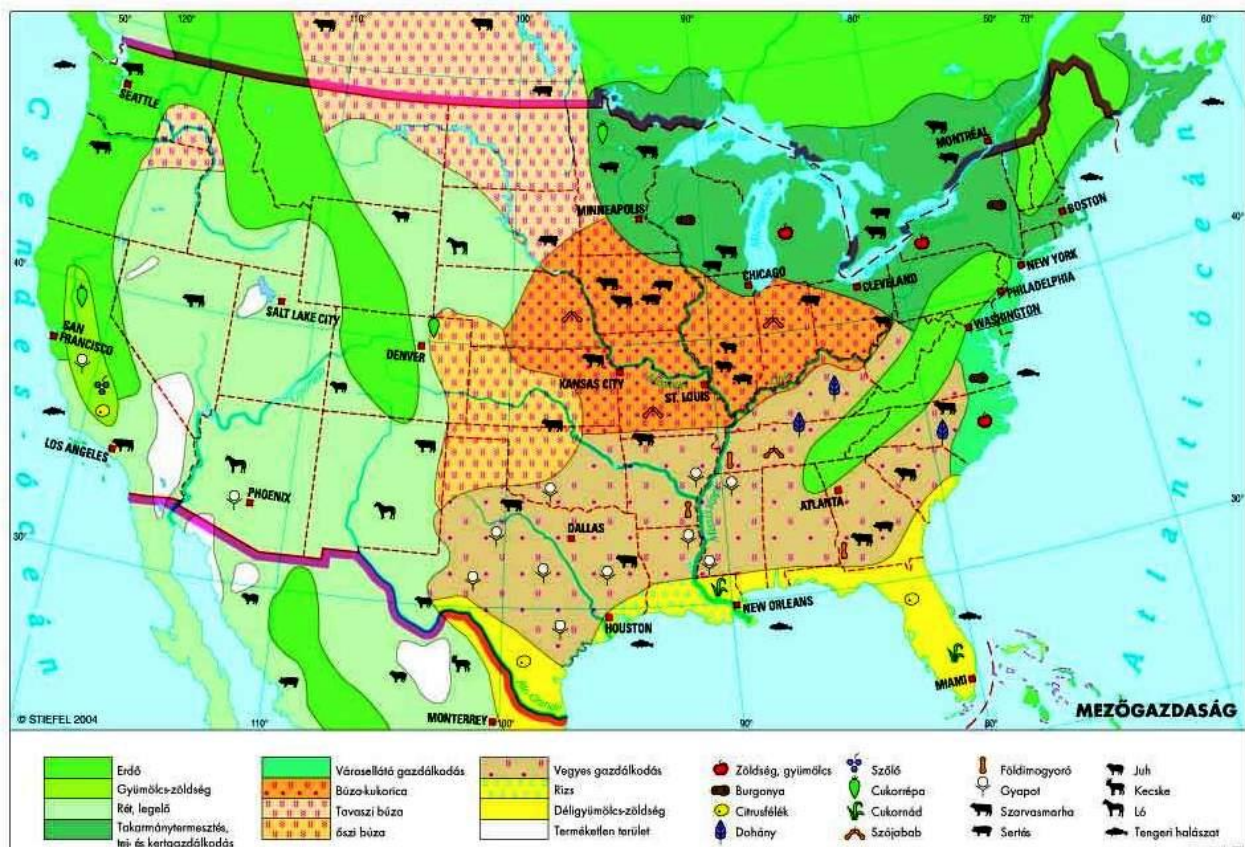
Latin-Amerikából ércek és mezőgazdasági termékek érkeznek, melyek főként a legforgalmasabb déli kikötőváros, **New Orleans** és környéke iparát táplálja.

Houstont az űrkutatás központja.

Mezőgazdaság

- **Közép - Nyugat:** kukorica, szója; sertés, szarvasmarha
- **Préri-fennsík:** búza, legelők; szarvasmarha-tenyésztés
- **Mississippi-alföld:** szója, földimogyoró, Texasban gyapot; a legelőkön szarvasmarha-tenyésztés, baromfi
- **Parti-síkság:** Virginia - dohány, Mississippi delta - rizs, cukornád, Florida - zöldség, déligyümölcs; a legelőkön szarvasmarha-tenyésztés
- **Kalifornia:** mérsékelt övi gyümölcsstermesztés (alma, körte, barack, szőlő), zöldségfélék, délen citrusfélék, gyapot; a legelőkön szarvasmarha- és juh-tenyésztés

Napjaink globális problémái

1. Az emberi tényezők szerepe a gazdasági és társadalmi életben

Az emberi tényező szerepe a gazdasági életben:

A munkaerő-kínálat és kereslet alakulását két, egymástól gyökeresen eltérő demográfiai trend alakítja. Egyfelől a fejlődő országok népességének magas növekedési rátája, másfelől a fejlett államok lakosságának elöregedése és csökkenése.

Előreláthatóan a jövőben a foglalkoztatási lehetőségek még tovább fognak szűkülni, s így a munkanélküliség problémájával jövő századunk lakosainak is szembe kell nézni. Ennek elsődleges oka a fejlődő országokat illetően a „túlnépesedés”.

Napjaink tőke- és technológia intenzív világgazdaságának általános tendenciája, hogy Földünk lakosainak általános képzettségi színvonala emelkedik, a szaktudás iránti igény jelentősen fokozódik.

Az előbbiekből következik, hogy a nemzetközi munkaerő-áramlás, más szóval a *nemzetközi migráció* fő iránya a közeljövőben sem fog változni. Azonban a munkaerő szabad áramlásával még nem számolhatunk.

Földünk lakosainak szociális helyzete: a gazdaság és a szegénység kettőssége

A fejlett és a fejlődő országok lakosainak eltérőek a demográfiai, élelmezési, egészségügyi, képzettségi és az életkörülményekre utaló statisztikai mutatói. Az emberek szociális helyzete elsődlegesen gazdasági helyzetük függvénye. A jövedelem-színvonal emelkedése vagy csökkenése nem közvetlenül és nem azonnal hat a népesség szociális helyzetének javulására vagy romlására. A tartós gazdasági növekedés a feltétele annak, hogy a sokkal hosszabb időtartamon belül érvényesülő demográfiai és szociális mutatók terén javulás történjen.

A társadalmi berendezkedés és kulturális hagyományok hatása a demográfiai és szociális mutatókban is kimutatható. A jövedelemkülönbségek nemcsak az egyes országok között, hanem az államok egyes társadalmi rétegei között is nőttek. A szegénység, mint alapvető szociális probléma megoldása és kezelése egyre inkább az államok kormányzatainak legsürgősebb és immár halaszthatatlan feladatává vált. Napjainkban is a fejlődő országok népességének 1/4 -e szegénynek nevezhető. A 21. század egyik legfontosabb kihívása éppen az, hogy a világ gazdasági és politikai vezetői képesek lesznek-e arra, hogy megállítsák az emberiség egyre inkább fokozódó elszegényedésének folyamatát.

2. A népesedési és urbanizációs válság: a jövő körvonalai

Megtelt a Föld?

Az utóbbi közel két évtizedben a világnépesség növekedési üteme jelentősen mérséklődött, közel a felére esett vissza. Az 1990-es évtizedben már a fejlődő országok népességének növekedési üteme is csökkent. A népességgyarapodásban változatlanul eltérő a különbség a fejlett és a fejlődő térségek között. Az emberiség 4/5-e a fejlődő országokban él, s csak minden ötödik a fejlett világban.

Világunk népessége meghaladja a 6 milliárd főt. Felvetődik a Föld eltartó-képességének kérdése. A megnövekedett népesség megfelelő táplálására a Föld termelési potenciálja még elegendő tartalékokkal rendelkezik, azonban az ésszerűbb és igazságosabb elosztás elengedhetetlen.

A népességnövekedés fékezése lassú folyamat:

Számos fejlődő ország kormánya is napirendre tűzte a születésszabályozást, bár ennek sikere államonként igen eltérő.

A népességnél is gyorsabban nő a városiak száma:

A fejlett társadalmakban a városi népesség növekedése is nagyon lelassult.

A fejlődő országok városi népessége nő a leggyorsabban. A viharos városodás nagy részben a legszegényebb országokhoz fűződik, jövedelem nélküliek s nyomortelepeken élnek, amelyek gyűrűszerűen veszik körül a fejlődő országok nagyvárosait.

A fejlett országok nagyvárosaiban jelentős problémát okoz az ivóvíz biztosítása. A levegő minősége is kritikus. Egyre növekvő gondot jelent a szennyvíz tisztítása és elvezetése, a szemét lerakása és újrahasznosítása.

3. Az emberiség élelmezési helyzete

Világélelmezési válság - az élelmiszer bőségének és hiányának egyidejű jelenléte:

Földünk társadalmi és gazdasági szinten meglévő hatalmas nagy egyenlőtlenségei talán a legszembetűnőbbben az emberiség élelmezési helyzetének alakulásában jelentkeznek.

800 millió ember nem jut elegendő táplálékhoz. Ez azt jelenti, hogy Földünk immár 6 milliárd főt számláló lakosságának 13%-a kevesebb élelmiszert fogyaszt, mint amennyi az emberi szervezet fenntartásához szükséges.

Immár tudományosan bebizonyított és elfogadott tény, hogy Földünk képes eltartani élelmiszerral az emberiséget, erőforrásai bőségesen elegendőek ahhoz, hogy mindenkinek jusson táplálék. Egyértelműen levonhatjuk a következtetést, hogy az élelmezési válság okai nem

bolygónk egészségének kedvezőtlen természeti és technikai feltételeiben keresendők, hanem a termelési és elosztási viszonyok egyes országok közötti egyenlőtlenségében.

A világelelmezési válság háttérében álló tényezők:

A világ élelmezési helyzete alapvetően a második világháború után változott meg. Ennek háttérében a fejlett és a fejlődő országok eltérő demográfiai jellemzői, eltérő mezőgazdasági termelése és általában véve eltérő általános gazdasági fejlettségi színvonala áll.

A második világháború után a fejlett ipari országokban a mezőgazdasági termelés jelentősen bővült. A korszerű nagyüzemi mezőgazdasági termelés és a jelentős állami támogatás révén napjainkra a fejlett ipari országok többségében szinte már állandósult a mezőgazdasági túltermelés, és hatalmas eladatlan árukészletek halmozódtak fel.

Az alacsony jövedelmű országok többségében a mezőgazdaság a legfontosabb gazdasági ág. Így e szektorra hárul az iparosítás alapját jelentő felhalmozás, valamint a nemzetgazdasági bevételek túlnyomó részét adó export biztosítása. E két alapvető feladat mellett a mezőgazdaságnak még biztosítani kellene az évi átlagban közel 2%-kal növekvő lakosság táplálkozását, minimálisan az eddigi színvonalon.

A fejlődő országok gazdasági és társadalmi struktúrája duális jellegű. A mezőgazdaság felosztható a világpiacra termelő modern szektorra és a hagyományos, tradicionális szektorra. A tradicionális mezőgazdaság feladata a belső élelmiszer-ellátás biztosítása. A tradicionális mezőgazdaság sokkal rosszabb feltételek mellett, sokkal kevesebb munkaerővel kénytelen az egyre növekvő számú népesség élelmiszerszükségletét előállítani.

A fejlődő országok élelmezési helyzetének alakulásában a mezőgazdasági termelés mellett a népesség növekedése a másik meghatározó tényező. A fejlődő országok többségére jellemző túlnépesedést vagy „népességnyomást” a halálózási rátának a változatlanul magas születési ráta mellett bekövetkező süllyedése okozza.

Az élelmiszerek világpiacán ugyan bőséges a kínálat, de a legelmaradottabb fejlődő országoknak egyszerűen nincsen pénzük arra, hogy ezt megvegyék. Vagyis nem egyszerűen a népesség abszolút számáról, hanem sokkal inkább a fizetőképes keresletről van szó.

Az egy főre eső élelmiszer-fogyasztás mennyisége és minősége:

A népesség táplálkozási színvonalának jellemzésére az egy főre jutó napi étel- és ital-fogyasztás energiatartalmának mutatóját, a kJoule/fő/nap értékeket használjuk.

A FAO a kJoule/fő/nap értékek alapján az országokat három csoportba osztja: az alacsony, a kielégítő és a jó ételmezési színvonalnak megfelelő kategóriákba. Az „ételmezési színvonal” fogalma azonban nem szűkíthető le kizárólag az elfogyasztott étel- és ital-mennyiségére. Nagyon fontos az is, hogy az emberek szervezetük energiaszükségletét milyen mértékben fedezik szénhidrátokból és fehérjékből, ill. hozzájutnak-e az emberi szervezet működéséhez elengedhetetlen vitaminokhoz. Optimálisnak az tekinthető, ha az emberek által elfogyasztott összes táplálék mennyiségének 12-15%-a származik fehérjéből, s még ennek közel fele állati eredetű fehérjéből.

A kielégítő és jó ételmezési színvonallal rendelkező országok esetében a kJoule/fő/nap és a fehérjefogyasztás egy főre eső napi értékei szoros összefüggésben vannak az általános gazdasági fejlettséggel.

Az alacsony ételmezési színvonalú államok közel 2/3-a az afrikai kontinensen található.

A Föld természeti erőforrásai:

A természeti erőforrások kategóriái:

- **Állandó:**

Felhasználásuk során nem merülnek ki, nem fogynak el. Ezek a napfény, a levegő és a víz.

- **Megújuló:**

A növényzet és az állatvilág, a folyóvizek energiája, ár-árváltozás energia, szélenergia, geotermikus energia.

- **Nem megújuló:**

Ide tartoznak a legfontosabb energiahordozók és az ásványi nyersanyagok. A szén, a kőolaj, a földgáz.

Az ásványok jelentős csoportjai:

- fémércek
- nemesfémek
- színesfémércek
- nemfémes ásványok

- **Visszanyerhető:**

Olyan szervetlen vagy szerves anyagokból származnak, amelyek a feldolgozás során megőrzik eredeti tulajdonságaikat, és felhasználásuk megismételhető.

Pazarlás az erőforrásokkal:

Az ipari forradalom indította el a Föld erőforrásainak felgyorsult hasznosítását. Hosszú idő át semmi sem korlátozta a kitermelés szakadatlan növelését. Azonban a földkéregben felhalmozott, hozzáférhetővé vált nyersanyagkészletek végesek.

Az energiahordozók, ásványkincsek korlátozottsága:

Az ásványi anyagok pótlásának legbiztonságosabb környezetkímélő forrása az elhasznált termékek újrafelhasználása.

4. A megsebzett Föld

A természeti környezet tűrési határa:

A fokozatosan gyarapodó emberiség - mindenkori érdekeit érvényesítve - hol itt, hol ott avatkozott be a természet háztartásába.

A rendkívül felduzzadt világnépesség sok tekintetben pazarló fogyasztása, a gazdaságban alkalmazott módszerek, technikai eszközök mértéktelen alkalmazása ma már az egész Földön veszélybe sodorják az alapvető életfeltételeket.

A globális felmelegedést az emberi tevékenység váltja ki:

A növekvő szén-dioxid mennyiség fokozza a földfelszínről kisugárzó hő elnyelését és visszasugárzását. A felmelegedés elolvasztja a sarkvidéki jégtakarókat, ezzel megemeli a világóceánok szintjét, módosítja a szélrendszerek, a tengeráramlások mozgását, a földi csapadékeloszlást.

Szűkülnek az élelmiszer-termelés lehetőségei. Időszakosan elvékonyodik a felső légkör ózonrétege, amely az ultraibolya sugaraktól védi a földi életet.

1910-ben

2003-ban

Az erdők pusztulása:

Az üvegházhatást a széntüzelés csökkentése mellett az erdős felszínek regenerálódásával lehetne a leghatékonyabban mérsékelni.

A Föld felszínének 26%-át fedi erdőtakaró. A hűvös mérsékelt öv erdős felszíne sok helyütt érintetlen, de gyors ütemben fokozódik kitermelése. Észak-Amerika és Európa erdőségei évtizedek óta a savas esők pusztításától szenvednek. A meleg mérsékelt öv erdőit a több ezer éves emberi beavatkozás majdnem teljesen kipusztította. A Föld erdőállományának mintegy fele a trópusi övezetben helyezkedik el, de 1960 óta területe mintegy 20%-kal zsugorodott.

A tengerek szennyezése:

Rendkívüli mértéket öltött a világtenger szennyezése. A különböző nehézfémek és ezek szerves anyagokkal alkotott vegyületei a tengeri táplálékláncba kerültek, a halfogyasztás révén pedig az emberek egészségére is veszélyessé váltak. A világ nagy halászföldjeinek zöme éppen a legszennyezettebb tengerrészekben összpontosul.

A tengeri környezetet terhelő anyagok 3/4 -e a szárazföldön végzett emberi tevékenységek terméke. A tengerbe ömlő kőolaj tetemes károkat okoz.

„Kiegyezés" a környezettel:

Az emberiség növekedési pályáján olyan ponthoz érkezett, amikor továbbfejlődése, sőt létfenntartása csupán úgy biztosítható, ha gyökeresen megváltoztatja életteréhez, környezetéhez fűződő kapcsolatát.

5. A fenntartható fejlődés kérdőjelei, a társadalom, a gazdaság és az ökológia összefüggése a globális világban

A fenntartható fejlődés:

A fenntartható fejlődést, mint jövőbeli kívánatos fejlődési pályát, először hivatalosan az ENSZ 1992-ben, Rio de Janeiróban lezajlott Környezet és Fejlődés elnevezésű világkonferenciája fogadta el.

Fenntartható fejlődés: olyan feltételrendszer, amely a jelen szükségleteit úgy elégíti ki, hogy nem teszi lehetetlenné a jövő nemzedékek számára sem saját szükségleteik fedezését.

Az egyes tudományágak és tudományterületek integrációjára van szükség ahhoz, hogy a fenntartható fejlődés tényleges tudományos definíciója és ennek gyakorlati életben való alkalmazhatósága a jövőben megszülethessen.

A gazdasági növekedés kérdőjelei:

A világgazdasági sikeresség „záloga” a globalizálódó világpiachoz való kapcsolódás és a globális folyamatokban való minél nagyobb mértékű részvétel.

Felmerülő kérdések:

- Cél-e egyáltalán a minél nagyobb mértékű gazdasági növekedés?
- Lehet-e egy társadalom megítélésének alapja kizárólag a jól vagy rosszul működő piacgazdasági rendszer?
- Hihetünk-e a piac mindenhatóságában?
- A piac „láthatatlan keze” képes lesz-e megoldani az emberiség globális problémáit?

Az egyre inkább globalizálódó világ a nemzeti sajátosságoktól, társadalmi hagyományoktól mentes uniformizált kultúrát fog kialakítani Földünkön.

A monetáris világgazdaság jövőképeinek árnyoldalai:

Jelenleg a pénzforgalmazás az a gazdasági ágazat, amely a legnagyobb hasznot eredményezheti. A pénz „egyeduralma” háttérbe szoríthat minden olyan ágazatot, amelyeknek értéke nem, vagy csak igen közvetve kifejezhető pénzben.

